

بررسی چالش‌ها و آسیب‌های انتخابات از منظر مقام معظم رهبری

حسن وزینی^۱

چکیده

انتخابات یکی از مهمترین ارکان تعمیق مشروعیت نظام در متن و بطن جامعه بوده و همچنین می‌تواند موجب تحکیم رابطه مردم و نظام سیاسی و نیز افزایش اقتدار ملی در محیط‌های منطقه‌ای و بین‌المللی گردد. از سوی دیگر در صورت عدم رعایت موازین حاکم بر این فرایند، وجود چالش‌ها و آسیب‌های جدی می‌تواند در جای خود خسارت بار بوده و موجب تهدیدات داخلی و خارجی گردد. لذا مطابق بیانات رهبر معظم انقلاب، رعایت قانون و اخلاق و پایبندی به قواعد رقابت سیاسی، و حفظ وحدت و تعامل مثبت میان جریان‌ها و جناح‌های حاضر در صحنه انتخابات در جهت سلامت و کارایی نهاد انتخابات امری بایسته و ضروری است.

واژگان کلیدی

انتخابات، رقابت، اخلاق انتخاباتی، نظم اجتماعی، قانون.

۱- پژوهشگر، کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی .

مقدمه

یکی از دغدغه‌های رهبری نظام جمهوری اسلامی در سال‌های اخیر، اصلاح رویه‌ها و رفتارهای افراطی و هنجارشکن در عرصه انتخابات بوده است. حساسیت مساله گاه به اندازه‌ای بوده است که ایشان شخصاً برای رفع این آسیب‌ها وارد صحنه شده‌اند. بخش قابل توجهی از این آسیب‌ها، ناشی از رقابت بر سر قدرت و عدم رعایت موازین قانونی و اخلاقی از سوی افراد، احزاب و جریان‌های سیاسی بوده است. واکنش‌های صریح و سریع رهبری یادآور این امر است که چنانچه علائم هشداردهنده در زمینه آسیب‌های انتخاباتی دیر هنگام درک و فهم شوند؛ به آسیب‌های صعب‌العلاج سیاسی تبدیل می‌شوند. در این راستا رهبر انقلاب در فرصت‌های مقتضی این چالش‌ها و نقاط ضعف را مطرح نموده و راهکارهایی ارائه نموده‌اند. در مجموع از منظر مقام معظم رهبری «انتخابات، تجلی حضور مردم، مظهر مردم‌سالاری دینی و ذخیره و پشتوانه امنیت کشور است و باید مراقب بود که این پشتوانه بزرگ، به چالشی برای امنیت کشور تبدیل نشود».

بخش اول: چالش‌های انتخاباتی**۱- عدم پابندی بازیگران حزبی به قواعد رقابت سیاسی**

سپهر انتخابات در ایران، ناهنجارهای عرصه حزب را به ارث برده است. بنابراین بخش عمده‌ای از آنچه را که تحت عنوان "ناهنجارهای انتخاباتی" در سال‌های اخیر تجربه کرده‌ایم نمی‌توان جدا از مشکلات درون‌ساختی احزاب دانست. بر این نکته، بسیاری از پژوهش‌های تاریخی و جامعه‌شناختی صحنه نهاده‌اند که حزب در جامعه ایرانی از یک سلسله آفت‌های مزمن رنج می‌برد و در راس آنها عدم پابندی بازیگران حزبی به قواعد رقابت و همزیستی سیاسی قرار دارد: «مردم از دعوای سیاسی و اختلافات سیاسی و من‌خوبم و تو بدی خسته‌اند؛ مردم این چیزها را دوست نمی‌دارند. در کشور کارهای زیادی هست که باید انجام بگیرد؛ کارهای زیادی هم انجام گرفته است. مشکلات فراوانی وجود دارد که باید برطرف شود؛ گره‌هایی هست که باید باز شود. در کشور باید فساد ریشه‌کن شود؛ تبعیض نباشد؛ به طبقه‌ی مستضعف و محروم - بخصوص مستضعفین بی‌دست و پا - به‌طور ویژه توجه شود؛ این‌ها وظایف اسلامی ماست؛ وظایفی است که قانون اساسی بر دوش همه‌ی مسؤولان کشور گذاشته است؛ هیچ‌کس نمی‌تواند خود را از این کارها برکنار بدارد. دعوای لفظی، شعارهای لفاظی‌گونه، اسم از مفاهیم مبهم و بی‌سروته آوردن، مشکل مردم را حل نمی‌کند؛ مردم احتیاج دارند به این‌که در میدان عمل و کار، با لجن‌هایی که نمی‌گذارد این دریاچه‌ی مصفا طراوت لازم را داشته باشد، مبارزه شود»^۱

۱- بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵.

متأسفانه افراد، جمعیت‌ها، جناح‌ها و احزابی نیز وجود دارند که خواسته یا ناخواسته با پروژه‌هایی که مخالفان نظام برای زیر سوال بردن سلامت و کارآمدی انتخابات در نظام اسلامی در پیش می‌گیرند؛ همراه می‌شوند. رهبری در این باره می‌فرماید: «من به همه‌ی کسانی که نامزد انتخابات ریاست جمهوری هستند و طرفداران آن‌ها صمیمانه عرض می‌کنم که فضای کشور را فضای دشمنی و نفاق و تشنج و اختلاف نکنند. البته ملت این‌طور نیستند؛ گروهی هستند که اگر مجموعشان را بشمریم، به چند هزار نفر نمی‌رسند - بالاخره هر کس طرفدارانی دارد - اینها فضای روزنامه‌ها و دستگاه‌های ارتباط جمعی را متشنج می‌کنند. فضا باید دوستانه باشد؛ هر کس حرف‌های خودش را بزند و برنامه‌های خودش را بگوید و کاری را که خودش می‌تواند بکند، بیان کند؛ به دیگران چه کار دارند؟ فضا را متشنج نکنند؛ فضا را برادرانه و صمیمانه بکنند»^۱.

۱-۱- رقابت‌های حذفی

درترسیم الگوهای رقابت در نظام مردم‌سالار دینی، رهبری انقلاب همواره مراقب بوده‌اند تا محدوده این رقابت‌ها بر اساس منافع ملت و ارزش‌های اسلامی مشخص شود. در طول بیش از سه دهه گذشته، در پاره‌ای از اوقات شاهد بوده‌ایم که برخی از گروه‌های سیاسی تحت تاثیر تبلیغات دشمن به جای الگوی رقابت «در درون نظام سیاسی» به رقابت «با نظام سیاسی» روی آورده‌اند و به گونه‌ای سعی می‌نمودند قواعد بازی انتخابات را که بر اساس معیارهای مردم‌سالاری دینی شکل گرفته است، بر هم بزنند؛ لذا رهبری در سال‌های اخیر تلاش نموده است ریشه‌های این جریانات را کالبدشکافی نموده و نسبت به رشد شیوه‌های مخرب رقابت سیاسی هشدار دهند: «اگر بخواهید در کارتان موفق باشید بعد از توکل به خدای متعال و مستقیم‌تر کردن مستحکم‌تر کردن رابطه قلبی خودتان به طور دائم با ذات مقدس ربوبی، از ورود در مناقشات جناحی و حزبی که عده‌ای می‌خواهند در کشور ما اینها را روز به روز بیشتر کنند پرهیز کنید و راز موفقیت شما این است. دست‌هایی در کار است تا سر مسائل هیچ و پوچ عده‌ای را به جان هم بیاندازند و سر موضع‌گیری‌های گوناگون حزبی و جناحی و گروهی و گاهی گروهکی افراد را نسبت به همدیگر مساله‌دار کنند، درست نقطه مقابل "انما المؤمنون اخوه فاصلحوا بین اخویکم" قرآن می‌فرماید که مؤمنین به خدا، مؤمنین به دین، مؤمنین به راه انبیاء با هم برادرند. دو برادر ممکن است با هم دعوا کنند، اما تکلیف ما چیست؟ "فاصلحوا بین اخویکم"، بین دو برادر را باید اصلاح کرد.

۱- بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا ۱۳۸۴/۰۳/۳.

درست نقطه مقابل این عده می‌خواهند با جناح بندی و اظهارات حزبی و ایجاد ولایت حزبی به تنور اختلاف افکنی و آتش افروزی بدمند^۱.

از نظر رهبری در انتخابات باید منافع نظام، منافع کشور و مصالح کشور بر مصالح حزبی و جناحی و شخصی و امثال اینها ترجیح داده شود، و موضع‌گیری افراد و جناح‌ها، شفاف و روشن باشد و معلوم باشد که چه می‌خواهند. اگر چنانچه یک چنین انتخاباتی انجام بگیرد، این بلاشک به نفع نظام، به نفع پیشرفت کشور و به نفع مردم خواهد بود؛ نظام را زنده و بانشاط نگه می‌دارد و پیش می‌برد. آنچه که به نظر می‌رسد لازم است که برای حفظ همگرایی مردم با حکومت انجام بدهیم. یکی از بین بردن مسئله تشنج‌های سیاسی است باید هرچه ممکن است نگذاریم فضای سیاسی کشور متشنج شود، البته ممکن است یک طرف قضیه شما باشید. من نمی‌خواهم همه خطاب را به شما بکنم. مخاطب من همه دستگاه‌های کشورند، اما در مجموع وقتی که به صحنه سیاسی کشور نگاه می‌کنیم، می‌بینیم که مجادلات بی‌موردی وجود دارد این مجادلات فضای سیاسی کشور را زهرآگین می‌کند و تنفس در آن افراد را از لحاظ روحی افسرده و بیمار می‌کند و طبیعی است که در علاقه‌شان به نظام و کشور و مسئولان اثر می‌گذارد، البته ممکن است در این ماجرا یک نفر مقداری محبوبیتش بالا برود و بخش دیگری پائین بیاید، اما در قضیه دیگر عکس این خواهد شد، و البته نتیجه یکسان است. نتیجه به زیان کشور است، لکن از اهداف مهم ما و شما دوستانی که در دولت حضور دارند که از جمله شرکای این مسئله هستند، باید این باشد که سعی کنیم فضای کشور را دور از مجادلات و کشمکش‌های سیاسی قرار دهیم^۲.

۱-۲- تنازع و اختلافات در سطح رهبران

برخی از روش‌هایی که نامزدها و جناح‌های رقیب در رقابت‌های انتخاباتی در پیش می‌گیرند موجبات تنازع و اختلاف را در سطوح رهبری جامعه پدید می‌آورد. به این معنا که راهی را انتخاب می‌کنند که سرانجام آن ایجاد درگیری و تنش و کدورت دائمی میان رهبران عالی نظام می‌شود. از آن جا که کسانی که نامزد انتخاباتی می‌شوند افرادی هستند که در سطوح عالی مدیریت نظام مشارکت فعال داشته‌اند، بیان برخی از مطالب و مسایل می‌تواند موجبات کدورت و کینه شود و اختلافات و تنازعات دائمی را سبب گردد. در طول سی سال گذشته با مواردی از این دست مواجه بوده و هستیم که نامزدهای رقیب حتی پس از پایان انتخابات و پیروزی طرف مقابل، با در پیش گرفتن روش‌های تخریبی و سنگ‌اندازی، اجازه فعالیت به پیروز میدان نداده‌اند تا به آبادانی کشور و اهداف و وظایف محوله بپردازد. آنها در

۱- بیانات در دیدار با دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲.

۲- بیانات در دیدار مدیران اجرایی و مسئولان استان گیلان ۱۳۸۰/۰۲/۱۵.

این راستا به تخریب شخصیت می‌پردازند و اتهاماتی را مطرح می‌سازند که کینه و کدورت‌ها را دامن می‌زند. در این میان تنها مردم هستند که از اختلافات افراد در سطوح رهبری کشور متضرر می‌شوند و بدین ترتیب جامعه از رشد و شکوفایی باز می‌ماند: «ممکن است کاندیداهای انتخابات، وابسته به جناح‌های مختلف سیاسی باشند، یا خواهند بود - ایرادی هم ندارد - ممکن است با هم تناقض‌هایی داشته باشند؛ اما هیچ مسؤولی از مسؤولان، به‌هیچ وجه نباید اجازه بدهد که برداشت‌های خطی، برداشت‌های جناحی و گرایش‌های گروهی، اندکی در این کار تأثیر بگذارد. این کار باید ان‌شاءالله سالم و خالص و بدون اندکی خدشه انجام بگیرد؛ این است که مردم را دلگرم خواهد کرد»^۱.

نکته حایز توجه آنست که از نظر قرآن کریم جامعه‌ای که رهبران آن با هم تنازع و اختلاف دارند نمی‌تواند رنگ آسایش و آرامش را به خود ببیند و در نهایت، خواری و خفت در دنیا را باید تجربه کند^۲. از این رو، تنازع و اختلاف، زمینه‌ساز شکست در حوزه‌های مختلف^۳ و سستی و ضعف در برابر دشمنان^۴ و گمراهی خواهد بود. با عنایت بدین موضوع، رهبری هشدار می‌دهد: «توصیه اینجانب به جریان‌ها و گروه‌ها و احزاب سیاسی آن است که بحث دل‌آزار برنده و بازنده را به کنار بگذارند و به اختلافات دشمن شادکن دامن نزنند، برنده‌ی این انتخابات ملت است و همه‌ی کسانی که در انتخاب شرکت داشته‌اند اعم از آنها که خود یا نامزد مورد علاقه‌شان رای آورده یا نیاورده‌اند، همه برنده‌اند، بازنده‌ی این انتخابات، آمریکا و صهیونیسم و دشمنان ملت ایرانند، همه با همدلی به یکدیگر و به دولت خدمتگزار کمک کنید تا گره‌ها یکی پس از دیگری گشوده شود»^۵.

۱-۳- اصلی بنام حفظ آستانه آرامش جامعه

با آنکه رهبران انقلاب رقابت و مبارزه میان جریان‌های سیاسی را ستوده‌اند؛ اما همواره نسبت به شکستن حریم‌های آرامش و امنیت جامعه در این رقابت‌ها مخالفت نشان داده‌اند. از دیدگاه رهبری هریک از نامزدها می‌بایست حقوق مردم را به آنان یادآور شوند: «آن کسانی هم که دستی در تبلیغات دارند، فضای سیاسی کشور را آشفته نکنند؛ بدگویی از این، اهانت به آن، معارضه‌ی جناح‌های سیاسی با هم. مردم چه تقصیری کرده‌اند که بایستی ذهن آنها به خاطر انگیزه‌های مختلف سیاسی اشخاص و گروه‌ها و جناح‌ها و مجموعه‌ها، آشفته و

۱- بیانات در دیدار وزیر و مسؤولان وزارت کشور و استانداران، ۱۳۷۰/۰۹/۰۲.

۲- بقره آیات ۳۸ و ۵۸.

۳- آل عمران آیه ۱۵۲.

۴- آل عمران آیه ۱۵۲.

۵- پیام رهبر انقلاب به مناسبت انتخابات دوره هفتم مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲/۱۲/۰۲.

مغشوش شود. اینها بگذارند فضای انتخابات سالم باشد. البته هرکس حق دارد از خود و نامزد انتخاباتی خود دفاع و حمایت کند؛ این مانعی ندارد. تبلیغات در حد متعارف و بدون اسراف و زیاده‌روی، خیلی خوب است؛ اما اهانت، تخریب و بدگویی - این کارهایی که جزو رسوم زشت بعضی از کشورهای غربی است - را کنار بگذارند؛ بگذارند مردم در یک فضای آرام، با تشخیص، با بصیرت و بدون سراسیمگی انتخاب کنند!^۱

در جای دیگری نسبت به ایجاد تشنج و تشویش افکار عمومی هشدار می‌دهد و می‌فرماید: «باید فضا، فضای آرامی باشد. بعضی‌ها با اصرار بر این که قرار است خشونت و تشنج شود، ذهن‌ها را دچار تشنج می‌کنند؛ نه، مردم چنین قراری ندارند. من عرض می‌کنم، این دو سه روزی که از حالا تا پایان رأی‌گیری باقی مانده است - که شاید بعد به مرحله دوم هم کشیده شود - در تمام مدت، مردم عزیز ما و بخصوص جوانان، احساساتشان را کنترل، و با عقلشان کار کنند؛ با دو چشم باز نگاه کنند و انتخاب نمایند. البته سلیقه هم زیاد است؛ همه گونه سلیقه وجود دارد؛ تا به حال هم همین‌طور بوده است. هرکسی طبق سلیقه خود عمل کند؛ منتها همه توجه کنند که این انتخابی که ما می‌کنیم، یک جا می‌بایست جواب آن را بدهیم. این‌طور نیست که بگوییم حالا ما یا اصلاً انتخاب نمی‌کنیم، یا انتخاب می‌کنیم و کسی چه می‌فهمد! بله؛ مردم نمی‌فهمند که ما چه انتخاب کردیم؛ اما خدای متعال که تشخیص می‌دهد. ما باید جواب او را بدهیم. ما باید محاسبه کنیم، تحقیق کنیم، بررسی کنیم و معیارها را ملاحظه نماییم، تا بتوانیم به خداوند پاسخ دهیم. اگر انسان نمی‌تواند، از اشخاصی که مورد اعتماد هستند، از کسانی که انسان می‌تواند در مسائل مهم - در مسائلی که باید به خدا جواب داد - به آنها اعتماد کند، استفسار نماید؛ اشکالی هم ندارد. بنابراین، باید فضا را، فضای آرامی قرار دهند و همه مراقب باشند. من به این کسانی که همین‌طور یک گوشه نشسته‌اند و فضا را با تشنج سیاسی و با پُر کردن از موهومات و شایعات، خراب می‌کنند، نصیحت می‌کنم که دست از جان مردم بردارند؛ بگذارند مردم کار خودشان را بکنند. نتیجه انتخابات هم هرچه بشود، همه قبول دارند. کسی از آحاد مردم و از مسؤولان کشور نخواهد گفت چرا نتیجه انتخابات این شد، یا این نشد؛ نه، آن آراء مردم است. بحمدالله در این کشور قانون محکم است و معیار واضح قانون در مقابل چشم همه هست»^۲.

۱-۴- حفظ حریم اشخاص

در تجربه طولانی انتخابات در جمهوری اسلامی، رهبری انقلاب یک خط قرمز را ترسیم کرده‌اند که مطابق آن دامنه مبارزات انتخاباتی نباید به سمت تخریب یا تعرض به حریم

۱- خطبه‌های نماز عید سعید فطر به امامت رهبر معظم انقلاب اسلامی ۱۳۸۵/۰۸/۰۲.

۲- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۷۸/۱۱/۲۶.

شخصیت‌ها سوق یابد. بر این اساس کسانی که وارد صحنه انتخابات می‌شوند تا مسئولیتی را از سوی مردم بپذیرند، می‌بایست این مسله را مد نظر داشته باشند که با تخریب دیگران به اثبات خویش نپردازند، زیرا هرگونه اتهام به دیگری، اعتبار یک فرد منتخب و صلاحیت او را در تصدی مناصب مهم زیر سوال می‌برد و چهره نظام را در صحنه جهانی و نزد افکار عمومی ملوک می‌سازد؛ ضمن آنکه توسل به این شیوه‌ها امری ضد اخلاقی و جرم قانونی و نیز گناه شرعی است که پیامدهای بدی برای افراد در دنیا و آخرت خواهد داشت. بر همین مبنا است که رهبر انقلاب اسلامی می‌فرماید: «آن چیزی که من قبلاً هم عرض کرده‌ام و الان هم تأکیداً و تأییداً عرض می‌کنم - با این که شما هم قبلاً به من گفته‌اید که این جهت حل شده است - این است که در هیچ جایی از جاها در سطح کشور، در رد و قبول‌ها، این جهات خطی و سیاسی و این که فلانی نسبت به فلان کس چه موضعی دارد، مطلقاً نبایستی دخالت بکنند. بدون تحقیق نبایستی افراد را متهم کرد. با ظواهر خیلی ابتدایی، نبایستی نسبت به وجود جرمی در کسی حکم کرد؛ مثلاً الان رایج شده که بعضی‌ها را به اندک چیزی «ضد ولایت فقیه» می‌گویند! معلوم نیست اگر کسی یک وقت در جایی یک کلمه حرفی زد، این ضدیت با ولایت فقیه باشد. البته ضدیت با ولایت فقیه، یعنی ضدیت با اصیل‌ترین و رکن‌ترین اصول و ارکان نظام جمهوری اسلامی - شکی نیست - منتها ضدیت معنایی دارد. مثلاً یک نفر هست که علیه این معانی می‌نویسد یا حرف می‌زند، یا با موقفها و مواضعی که از طرف دستگاه رهبری یا از طرف رهبری گرفته می‌شود و طبق قانون اساسی سیاست‌های اصلی نظام را تشکیل می‌دهد، صریحاً و غالباً - ولو نه دایماً - مخالفت می‌کند، یا در مواقع حساس مخالفت می‌کند؛ اینها ضدیت است؛ لیکن آن کسی که حالا یک وقت در جایی یک کلمه حرفی زده، یا مثلاً نسبت به چیزی عکس‌العملی نشان داده، این ضدیت محسوب نمی‌شود»^۱.

کسانی که در رقابت‌های انتخاباتی به تهمت و اتهام متوسل می‌شوند درحقیقت نشان می‌دهند که شایستگی ورود به این صحنه را ندارند، و اصولاً رفتارهای ایشان خود بهترین گواه و داور برای عدم شایستگی آنهاست. واقعیت این است که بسیاری از اتهاماتی که از سوی برخی از نامزدهای انتخاباتی مطرح می‌شود، ناشی از حسادت است. به این معنا که برخی از افراد به سبب آن که دیگری نام‌آورتر و محبوبتر از وی شده، تحمل خویش را از کف می‌دهند، و به تخریب افراد و تهمت زنی مبادرت می‌ورزند. از منظر رهبری: «یکی از نکات مهم، حفظ احترام و آبروی اشخاص است. اگر کسانی در پرونده‌هایشان مشکلی دیده شد که بنا شد به مجلس نروند، مشکل آنها بازگو و پخش نگردد و هتک حرمت آنها نشود. البته ممکن است بعضی کسان بگویند فلان کس را که رد کرده‌اید، باید علت آن را صریحاً

۱- در دیدار با اعضای هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات چهارمین دوره‌ی مجلس، ۱۳۷۰/۱۲/۰۴.

بگویید. اگر مطلبی گفتنی است، اشکالی ندارد، آنرا بگویید؛ اما اگر مطلبی ناگفتنی است، نباید آبروی اشخاص با این حرف‌ها برود و بیان شود. چون به ما این‌طور گفته‌اند و فشار آورده‌اند، پس ما آبروی این آدم‌ها را ببریم. نه، در اسلام حرمت مؤمن خیلی اهمیت دارد و نباید هتک حرمت شود»^۱.

یکی از اهداف گروه‌ها و جریانات سیاسی که از روش‌های تخریبی استفاده می‌کنند، ایجاد تشتت در جامعه اسلامی است. رهبری در این زمینه می‌فرمایند: «در جاهای دیگر وقتی انتخابات می‌شود، حزب‌ها و دست‌های خارجی مردم را می‌کشند طرف خودشان و مردم را بازی می‌دهند، صحبت‌هایی می‌کنند که همه‌اش برای اغفال مردم است. در انتخابات در عین حالی که بسیار خوب انجام گرفت، لکن دست‌هایی می‌خواست ایجاد اختلاف کند، دو دستگی ایجاد کند و حال آنکه موفق نشدند، بحمدالله. باید شما متوجه باشید به این که دشمن‌ها همیشه دنبال این هستند که ما را از داخل پیوسانند و اگر در این ضیافت وارد شده باشید دشمن‌ها دستشان کوتاه خواهد بود. وقتی حقیقت این ضیافت را انسان می‌بیند، می‌بیند که اگر انسان وارد این ضیافت بشود تمام اختلافات در دنیا حل می‌شود. شیاطین دنبال این هستند که ایجاد اختلاف کنند، دودستگی بگویند هست، لکن بحمدالله ملت ما و خصوصاً، روحانیت ما اشخاصی هستند که چهره‌شان نورانی است و در این ماه مبارک هم در این ضیافت انشاءالله وارد شده‌اند و آثارش هم بعد ظاهر می‌شود که همه با هم هستند؛ دو جبهه نیست»^۲.

معظم‌له در جای دیگری هشدار می‌دهند: «یکی از خطوط کاری اصلی دشمن، همین مسئله‌ی تفرقه است که شما آقایان بر روی او بحق تکیه کردید، در گزارش هم بیان فرمودند، در بیانیه‌ی پایانی خبرگان هم به این مسئله‌ی اتحاد توجه شده؛ بسیار مسئله‌ی مهمی است. مسئله‌ی اتحاد ملت و کاری که برای ایجاد تفرقه دارد انجام می‌گیرد، بسیار مسئله‌ی مهمی است. ما نشانه‌های وحدت عمومی مردم را داریم می‌بینیم. شما نماز جمعه‌ها را در ماه رمضان دیدید، روز قدس را دیدید، نمازهای عید فطر را دیدید؛ چه عظمتی! انسان وقتی نگاه میکند - نه فقط در تهران؛ در مشهد، در اصفهان، در کرمان، در تبریز، در مناطق مختلف - منظره، منظره‌های بی‌نظیری است؛ اصلاً شاید در طول تاریخ اسلام، هرگز نماز عید فطر با این عظمت، با این شکوه‌های عجیب - در نقاط مختلف یک کشور، نه فقط در یک شهر - دیده نشده! ما امروز اینها را داریم؛ اینها همه نشانه‌ی وحدت است؛ نشانه‌ی همدلی مردم است؛ نشانه‌ی این است که یک مرکز مشترکی وجود دارد که مردم علی‌رغم اختلافات جزئی و فرعی‌ای که با هم دارند، در گرایش و انتماء این اصل، متفق‌اند؛ دلشان متوجه این مرکز

۱- بیانات در دیدار اعضای هیأت نظارت بر انتخابات شورای نگهبان، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴.

۲- بیانات در بیستمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۸/۰۳/۱۴.

است؛ که این مرکز هم دین است، اصول اسلامی است، ارزش‌های والاست، دین خداست. این، خیلی چیز مهمی است. خوب، همه باید در مقابل این وحدت سر فرود بیاورند، وقتی این وحدت را می‌بینند. می‌بینیم که متأسفانه بعکس، بعضی دم از تفرق می‌زنند، از روی جهالت، غفلت؛ واقعاً محمول بر غفلت است این چیزها، بیش از آنچه که بر چیزهای دیگری انسان بخواهد اینها را حمل کند. این، مسئله‌ی مهمی است. مسئله‌ی ایجاد وحدت؛ وحدت مذهبی، وحدت قومی، وحدت سلاطین سیاسی، اینها مهم است؛ باید سعی کرد. یکی از خطوط دشمن، ایجاد تفرقه است؛ هر چه بتوانند، در هر جا بتوانند، در هر سطحی که بتوانند؛ در سطوح مختلف؛ از مسئولین، غیرمسئولین، آحاد مردم، بین خود گروه‌های روحانی، بین خود گروه‌های دانشگاهی، بین خود جمع‌ها و جمعیت‌های واحدهای دیگر اجتماعی و بین اینها با یکدیگر ایجاد اختلاف کنند، و بین مذاهب. نمونه‌های فراوانش را دارید مشاهده می‌کنید که در جامعه هست. این یک مسئله است. خط دشمن خط ایجاد تفرقه است. این هم یک مسئله است»^۱.

۱-۵- احتراز از فریب

رهبر معظم انقلاب در سال‌های اخیر، تاکید فراوانی بر عنصر هوشیاری در برابر شگردهای تبلیغی غرب نموده‌اند: «نماینده نباید مرعوب شود. نماینده نباید مفتون هم بشود. بعضی‌ها مفتون و فریفته می‌شوند و دهندشان باز می‌ماند! اینها آدم‌های ساده‌لوحی هستند که راه‌حل‌های خیالی اقتصادی یا سیاسی یا امنیتی‌ای که با آب و تاب تمام و با رنگ و لعاب گوناگون عرضه می‌شود، آنها را از خود بیخود می‌کند! سال‌ها تجربه می‌کنند؛ اما آخرش خود و دیگران را به خاک سیاه می‌نشانند! بنابراین، مفتون هم نباید بشوند؛ بلکه به دنبال راه‌حل صحیح، راه حل مستقل، راه حل برخاسته از شرایط خاص این ملت و این کشور، و راه‌حل ارائه شده از سوی اسلام باشند. اسلام در همه مسائل، همه راه‌حلها را داده است؛ ما باید خودمان برویم و پیدا کنیم. اگر ما کج می‌فهمیم، اگر ما بد می‌فهمیم، اگر ما دنبالش نمی‌رویم و نمی‌رسیم، تقصیر اسلام نیست؛ خودمان را باید اصلاح کنیم»^۲.

۱-۶- تخریب

از نظر مقام معظم رهبری بزرگترین آسیبی که فضای انتخابات را متاثر می‌سازد همان سیاست ماکیاوولی است که بر مبنای آن سیاست مداران به روش‌های تخریبی روی می‌آورند. رهبر انقلاب با اشاره به ضرورت سالم نمودن فضای انتخاباتی؛ طرفداران نامزدها را از تخریب یکدیگر به شدت نهی می‌کنند و بر این باور هستند که فضای انتخابات باید به

۱- بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۸/۰۷/۰۲.

۲- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۷۸/۱۱/۲۶.

گونه‌ای باشد که آحاد مردم بتوانند در میدان گسترده‌ای که برای آزمودن و شناختن نامزدها وجود دارد کاندیدای مورد نظر خود را که برای دین و دنیا، و معیشت مردم و انقلاب و عزت ملت ایران اهمیت قائل است انتخاب کنند و به او رای دهند: «رهبری در انتخابات از شخص خاصی حمایت نمی‌کند، بلکه از معیارها حمایت می‌کند. علاوه بر این، دستورهای خاصی نیز مبنی بر منع تخریب افراد صادر کرده‌اند، که آنهم در چارچوب حفظ بیطرفی رهبری در مورد افراد در انتخابات است، تا هیچ چیزی اعم از مثبت و منفی در مورد داوطلبان ریاست جمهوری به رهبری نسبت داده نشود»^۱ و در جای دیگر صراحتاً می‌فرمایند: «نامزدهای محترمی که تاکنون نام نویسی کرده‌اند و مشغول تبلیغات و اظهاراتی هستند، اگرچه حالا وقت قانونی هم نرسیده، اما تبلیغات می‌کنند؛ اشکالی ندارد - سعی کنند با انصاف عمل کنند. اثبات و نفی شان با توجه به حق و صدق باشد. چیزهایی را که انسان می‌شنود، باور نمی‌کند که از زبان نامزدها و آن کسانی که دنبال این مسئولیت‌ها هستند، از روی صدق و صفا خارج شده باشد. گاهی انسان حرف‌های عجیب و نسبت‌های عجیبی می‌شنود. این حرف‌ها مردم را نگران می‌کند؛ کسی را هم به گوینده این حرف‌ها دل بسته و علاقه مند نمی‌کند! نامزدهای محترم توجه داشته باشند: اذهان عمومی را تخریب نکنند. این همه نسبت خلاف دادن به این و آن، تخریب کننده‌ی اذهان مردم است؛ واقعیت هم ندارد؛ خلاف واقع هم هست. بنده که از همه این آقایان اوضاع کشور را بیشتر می‌دانم و بهتر خبر دارم، می‌دانم که بسیاری از این مطالبی که بعنوان انتقاد درباره وضع کشور و وضع اقتصاد و اینها می‌گویند، خلاف واقع است؛ اشتباه می‌کنند. ان شاءالله اشتباه است»^۲.

همچنین می‌فرمایند: «بعضی از تخریب‌ها البته از روی بی‌توجهی بود؛ بعضی از آقایان و نامزدها یا طرفداران آنها با محاسباتی، حرف‌هایی نسبت به نظام زدند که واقع‌بینانه نبود؛ خیلی از مثبتات نظام، از کارهای بزرگ نظام نادیده گرفته شد و سیاه‌نمایی شد و پیشرفت‌های عظیمی که به وسیله‌ی دولت‌ها در این سال‌ها به وجود آمده، ندیده گرفته شد. اینها از روی غفلت بود، لیکن بعضی از این تخریب‌ها از روی غفلت نبود. تعدادی از نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری مورد تخریب قرار گرفتند؛ تخریب‌های غیرمنصفانه و ناجوانمردانه... این، حادثه‌ی بدی بود. رحمت الهی را نباید با این گونه کارها آلوده کرد»^۳.

تخریب از نظر رهبری تنها شامل کاندیداها نمی‌شود؛ بلکه به مردم هم توصیه می‌کنند: «به همه‌ی برادران و خواهران و همه‌ی ملت عزیز ایران سفارش می‌کنم که فضای انتخابات را،

۱- بیانات رهبری در جمع مردم استان کرمان، ۱۳۸۴/۰۲/۱۱.

۲- بیانات رهبری در جمع مردم کردستان در شهر سنندج، ۸۸/۰۲/۲۲.

۳- بیانات در دیدار رئیس و مسؤولان قوه قضائیه و خانواده‌های شهدای فاجعه هفتم تیر، ۱۳۷۹/۰۴/۰۷.

هم گرم و هم سالم نگه دارند. کسانی که به یک نامزد انتخاباتی علاقه‌مندند، مراقب باشند به خاطر علاقه‌ی به او، نامزد دیگر را تخریب نکنند؛ این بین مردم اختلاف و نفاق ایجاد می‌کند؛ علاوه بر این که تخریب اساساً کار درستی نیست و فایده‌ی هم ندارد. کسی که با تخریب یک نامزد انتخاباتی می‌خواهد آراء او را کم کند، به مقصود خودش دست پیدا نمی‌کند؛ هم یک کار غلط و خلاف منطقی و در موارد بسیاری خلاف شرع انجام می‌گیرد، هم فایده‌ی گیر او نمی‌آید. فضا را سالم نگه دارید. شما از نامزد خودتان حمایت کنید، دیگران هم از نامزد خودشان حمایت کنند و به او رأی دهند. در پیدا کردن نامزد مورد نظر دقت کنید. به کسی گرایش پیدا کنید که به دین مردم، به انقلاب مردم، به دنیای مردم، به معیشت مردم، به آینده‌ی مردم و به عزت مردم اهمیت می‌دهد.^۱

البته مرز روشنی میان تخریب، انتقاد، مخالفت و بیان عقاید وجود دارد. بیانات رهبری مع‌طوف به دوری از هتک حرمت، اهانت و دشنام است. از نگاه رهبری گروه‌ها و جریان‌های سیاسی با هر گونه ذائقه و سلیقه سیاسی در بیان نظرها و انتقادات خود آزادی دارند و مانعی در استفاده از این حق مسلم وجود ندارد. نکته‌ای که ظرافت قابل تأملی را می‌طلبد، تمیز بین مرز نقد، روشنگری و بیان نظرات؛ با اهانت و هتک حرمت است: «فضای سیاسی کشور را متعادل نگه دارند تا مردم در یک فضای متعادل به موسم انتخابات برسند. مردم به انتخابات علاقه دارند. آنچه مردم را می‌رماند، برخی از صحنه‌های ناخشنود کننده‌ای است که در سطوح ما به چشم آنها می‌آید. فضا باید متعادل، منطقی و عقلایی باشد. گفتگوی انتقادی اشکالی ندارد؛ اما گفتگو با های و هوی، فرق دارد. در مردم‌سالاری اسلامی، گفتگو با عربده‌کشی و چاقوکشی در بعضی از دمکراسی‌ها تفاوت دارد. این‌جا گفتگو می‌کنند؛ به قول امام، مثل مباحثه‌های طلبگی. در مجلس و جاهای دیگر مباحثه کنند، حتی بر سر مسأله‌ای دعوا کنند؛ اما کینه از هم به دل نگیرند؛

بعد هم پهلوی همدیگر بنشینند و با هم صحبت کنند. نگذارند اختلاف نظر به تنازع برسد. این تنازع موجب فشل و ضعف قوا خواهد شد. دروغ، اهانت، دستگاه‌ها یکدیگر را متهم کردن، شایعه‌پراکنی، افتراء به رقیب، تحریک عصبیت‌های گوناگون؛ اینها هیچکدام با انتخابات اسلامی سازگار نیست. این خطاب به همه جناح‌هاست؛ خطاب به اشخاص یا جناح معینی نیست؛ این وظیفه همه ماست. همه جناح‌ها باید این چیزها را رعایت کنند. همه هم در چارچوب قانون حرکت کنند. نه مجلس، نه شورای نگهبان، نه مجمع تشخیص مصلحت، نه رئیس‌جمهور، نه رهبری، هیچکدام حق ندارند از چارچوب قانون تخطی کنند. هر جا قانون اختیاراتی به کسی یا مجموعه‌ای داده، طبق آن عمل کنند»^۲.

۱- بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۳۸۴/۰۳/۱۴.

۲- بیانات در دیدار مسؤولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲/۰۵/۱۵.

رهبری تخریب را با انگیزه‌های افراد و گروه‌ها، و جریان‌های سیاسی در ارتباط می‌داند و هشدار می‌دهند: «متأسفانه عده‌ای با انگیزه‌های گوناگون، تا فصل انتخابات می‌شود، تخریب‌هایشان هم از همان نزدیکی انتخابات شروع می‌شود. حالا بعضی با انگیزه‌های سیاسی و بعضی با انگیزه‌های حتی دینی اشخاص - چهره‌های سیاسی، چهره‌های دینی، چهره‌های انقلابی، موجهین حوزه‌های علمیه و حتی محترمین از علما و روحانیون - را مورد تخریب قرار می‌دهند. این چه کاری است؟! این نه منطق شرعی دارد و نه منطق عقلایی؛ نه شرع با این کار موافق است، نه عقل. اگر واقعا انسان از یک جهت گیری‌ای که خیال می‌کند فلان کس یا فلان کسان در آن جهت گیری هستند، ناراضی است، راهش تخریب و اهانت به اشخاص نیست، راهش اسم آوردن از این و آن نیست، راهش تبیین است. از اول، حرکت انقلاب بر اساس تبیین به وجود آمد و حقایقی تبیین شد. وقتی انسان یک جایی روشنایی را معرفی کرد، تاریکی به خودی خود معرفی خواهد شد. عیبی ندارد تاریکی را هم معین کنند. اسم آوردن از اشخاص، تخریب کردن چهره‌های محترم و موجه، منطق عقلی ندارد. اگر کسانی هدفشان این است که می‌خواهند یک خط انحرافی را کور و خراب کنند، راهش این نیست؛ این، آن مقصود را حاصل نمی‌کند. از نظر شرعی هم که معلوم است. این‌طور کارها عادتاً خالی از افتراء ناخواسته، دروغ ناخواسته و قول به غیرعلم ناخواسته، نیست. قرآن به ما می‌گوید: «لو لا اذ سمعتموه ظن المؤمنین و المؤمنات بأنفسهم خیرا»؛ چرا به هم حسن‌ظن ندارید؟ چرا حمل بر صحت نمی‌کنید؟ خوب شما کسی را قبول ندارید، آن اثری را که بر قبول داشتن مترتب می‌شود، مترتب نکنید؛ اما اینکه انسان بیاید دست به تخریب بزند، این بسیار کار بدی است. من آن چیزی را که الآن در این شرایط در باب انتخابات می‌خواهم بگویم، همین نکته است. حالا حرف‌های دیگری در باب انتخابات هست که بعداً عرض خواهیم کرد. مراقب باشند انتخابات را - بخصوص انتخابات خبرگان را - با فضای تخریب و مخدوش کردن چهره‌ی افراد، متهم کردن اشخاص - چه در حوزه‌ها علمیه، چه در تهران، چه در شهرستان‌ها - آلوده نکنند. این از جمله‌ی چیزهایی است که همه باید به آن توجه کنند و به آن اهمیت بدهند. تا ان شاء الله خدای متعال هم راه را باز کند و مردم و دل‌هایشان را هدایت کند؛ دل‌های مردم دست خداست. ایجاد امید، ایجاد انگیزه و عزم توفیق حرکت کردن به سمت کار و هدف درست، خدای متعال اینها را به انسان‌ها می‌دهد. از خدای متعال بخواهیم و به او توکل کنیم. آنچه را هم که وظیفه‌ی ماست، انجام بدهیم؛ نتیجه را هم به خدا واگذار کنیم. هر چه که خدای متعال خواست، همان انجام خواهد گرفت؛ ان شاء الله آن محصول نیت و کار خیر ما باشد و ان شاء الله مطلوب ما باشد. این‌طور بایستی حرکت کرد»^۱.

۱- بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری در دوره جدید، ۱۳۸۵/۰۶/۰۹.

توصیه نهایی رهبری به نامزدهایی که کارشان تخریب است، این است که به جای تخریب، به نقد سازنده پرداخته و چشم انداز روشنی را برای کشور و مردم، در مسیر رو به جلوی انقلاب اسلامی نشان دهند: «نامزدهایی که در شرایط فعلی وارد صحنه شده و یا خواهند شد، نیک می‌دانند که فرصت اندک و زمان ضیق است. این قلم به ایشان توصیه می‌نماید به جای تخریب یکدیگر به نقد سازنده برنامه‌ها روی آورده و اقبال نشان دهند و نسبت به مسائل و مشکلات مردم و جامعه آینده‌نگری روشنی را ترسیم نمایند. از دادن وعده‌های غیرقابل تحقق پرهیز نمایند، با مردم صادق باشند و حقایق را در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و هنری آن گونه که هست و آن گونه که باید باشد ارائه دهند؛ زیرا حق مردم عظیم است و فریب افکار عمومی نکوهش شده است و حق مردم دانستن واقعیت و حقایق است و ادا و ایفای حق بیان شده برعهده نامزدهای انتخاباتی و رسانه‌ها است»^۱.

۲- معضلات ساختاری

۲-۱- تصورات نادرست از انتخابات

به‌رغم تجربه سی دوره انتخابات، هنوز، در میان نخبگان و افرادی که گروه‌های مرجع خوانده می‌شوند نگرش یکسانی نسبت به جایگاه انتخابات و رای مردم وجود ندارد. در حالی که رهبران نظام، رای مردم را پشتوانه اقتدار نظام خوانده و بر این اساس استراتژی «مشارکت حداکثری» را در انتخابات مبنا قرار داده‌اند؛ عده‌ای نقش صندوق‌های رای را به سطح امری سمبلیک تقلیل می‌دهند. این چنین چالشی بر سر منزلت انتخابات و نقش رای مردم در جامعه‌ای دینی که شهروندان رفتار سیاسی خویش را با نگاه مراجع فکری و فقهی تطبیق می‌دهند، عوارض زیانباری دارد که کمترین آن سرد کردن تنور رقابت و مشارکت سیاسی است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی شکل‌گیری بی‌رویه تشکل‌های سیاسی که سازمان نیافته و فاقد تعریف و برنامه‌های مشخصی بودند، دوره جدیدی از فعالیت‌های انتخاباتی را در ایران رقم زد. به‌رغم رشد کمی احزاب و تشکل‌های سیاسی، موانعی در راه شکل‌گیری احزاب سیاسی کارآمد و پایدار وجود داشت. از همین رو تشکل‌ها و احزاب سیاسی که به عرصه سیاسی وارد شدند دارای اهداف مبهم و برنامه‌ریزی نامشخص بودند. این عامل باعث شد این تشکل‌ها ندانند به دنبال چه هستند و چگونه باید به آن دست یابند؟ بنابراین یکی از آسیب‌های جدی در بحث انتخابات مسئله ابهام در اهداف و برنامه‌های افراد و احزاب است.

۲-۲- تفسیرهای انحصارگرایانه

هدف تمامی احزاب و تشکل‌های سیاسی، دستیابی به قدرت است و هر گاه تشکل‌های

سیاسی دستیابی به قدرت را در جهت تکلیف محوری و خدمت‌رسانی به جامعه مورد نظر قرار دهند، می‌توان آن را به عنوان حرکتی انقلابی و اسلامی تعریف نمود و بالتبع زمینه اجماع برای انتخاب‌کنندگانی واحد نیز بیشتر فراهم می‌شود، ولی آسیب جدی به فرایند وحدت هنگامی است که هر جریانی تفسیر خود از اولویت‌ها، چالش‌ها و راهکارهای فراروی نظام را حقیقت مطلق قلمداد نموده و حرکت خود را عین خدمت‌رسانی به جامعه ارزیابی نماید. از نظر رهبری این جریانات هنوز به مفاهیم مشترک و چارچوب‌های ذهنی درست دست نیافته‌اند؛ در حالی که هر میزان وحدت نسبی احزاب عملیاتی شود، بالتبع ظرفیت سیاسی و تبلیغاتی آنان برای مهندسی مطلوب افکار عمومی نیز افزایش می‌یابد.

۲-۳- مرز واقع‌بینی و ذهنیت‌گرایی

طرح‌ها و برنامه‌های برخی نامزدها به دور از واقعیت است. در هر زمانی شرایط، مطالباتی را اقتضا می‌کند که برای پاسخ‌گویی به آنها باید به ظرفیت‌های جامعه توجه کرد: «به آقایان محترمی که در این میدان هستند، این چند توصیه را عرض می‌کنیم: ... از دادن آمارهای سست بپرهیزند... با مردم با کمال صداقت حرف بزنند؛ هرچه عقیده‌شان هست، به مردم بگویند. اگر بخواهند در دل مردم اثر بگذارند، این صداقت، بیشتر در دل مردم اثر می‌گذارد. آن چیزی که حقیقتاً عقیده و نیت آنهاست، آن را به مردم بگویند؛ اختیار با مردم است که چیزی را انتخاب کنند... وعده‌هایی که معلوم است نمی‌توانند به آنها عمل کنند، به مردم ندهند. آن چه که در چارچوب قانون اساسی است و امکانات مملکت از امکان آن حکایت می‌کند، آن را به مردم بگویند. بله، به مردم قول بدهند که اگر رأی آوردند، با همه‌ی قوا و قدرت‌خودشان و با اتکال به خدا و با اتکالی به مردم، مدیریت عالی و کلان کشور را در دست می‌گیرند و پیش می‌برند؛ «خذاها بقوه»؛ با قوت این مأموریت را به دست بگیرند و پیش بروند و در هیچ جا ضعف نشان ندهند!»^۱

برخی از نامزدها برای تقویت خود و مواضع خویش تبیین نادرستی از واقعیت‌های اجتماعی و ظرفیت‌های کشوری می‌دهند و این‌گونه است که هم کارگزاران فعلی را متهم می‌کنند و هم مطالباتی را در مردم ایجاد می‌کنند که غیرواقعی هستند و حتی دولت‌های آینده را به بی‌کفایتی و دروغ متهم می‌نمایند.

۳- قانون‌گریزی و عدم پایبندی به قانون

قانون‌گرایی و احترام به قانون یکی از شاخص‌های اصلی مکتب حضرت امام خمینی (ره) است. حضرت امام (ره) پس از پیروزی انقلاب و استقرار نظام جمهوری اسلامی و تشکیل

۱- بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸.

نهادهای انقلابی و دستگاه‌های حکومتی، همگان را به گردن نهادن به قانون، تبعیت از قانون و احترام به قانون متذکر شده و در بسیاری از سؤالات و استفتائاتی که از ایشان در خصوص مسائل گوناگون صورت می‌گرفت، در پاسخ می‌فرمودند، طبق قوانین و مقررات جمهوری اسلامی عمل شود. آن جمله معروف حضرت امام خمینی (ره) در خصوص یکی از چهره‌های سیاسی که با تندی خطاب به وی فرمودند: «تو غلط می‌کنی قانون را قبول نداری، قانون تو را قبول ندارد» نشان دهنده نوع نگاه حضرت امام (ره) به قانون و ضرورت رعایت قانون است. بسیاری از مشکلات کنونی که از زمان پیروزی انقلاب همچنان لاینحل باقی مانده، به دلیل عدم رعایت قانون است.

قانون‌گریزی یکی از نقاط ضعف برخی نامزدان انتخابات در هر دوره است. این پدیده در دوره‌های گذشته انتخابات به اشکال مختلف بروز و ظهور کرده است. در دیدگاه مقام معظم رهبری، قانون، فصل الخطاب تمام منازعات سیاسی و از جمله انتخابات است. رهبر انقلاب اسلامی با یادآوری قضایای فتنه سال ۸۸ می‌فرمایند: «گناه اصلی آتش‌افروزان فتنه ۸۸، تمکین نکردن به قانون و رأی مردم بود، در انتخابات ایران برای هر نوع اقدام و نیاز ضروری مرتبط با انتخابات، قانون وجود دارد و مقررات، چگونگی اقدام را برای همگان مشخص کرده است. قانون انتخابات در ایران از آغاز ثبت نام‌ها و احراز صلاحیت‌ها گرفته تا اعلام نتایج اولیه و تأیید نهایی از سوی شورای محترم نگهبان، شفاف است و هر کسی در هر مرحله‌ای می‌داند که قانون چه می‌گوید، بنابراین اگر همه تابع قانون باشند، در کشور هیچ‌گاه حوادثی مانند فتنه ۸۸ به وجود نمی‌آید. در فتنه ۸۸ افراد و جریان‌هایی مدعی تقلب در انتخابات شدند و در واقع نسبت به نتایج انتخابات اعتراض داشتند»^۱.

ایشان در جای دیگری تأکید می‌کنند: «اگر بعد از انتخابات هم، اعتراضی وجود داشته باشد، مسیر قانونی آن مشخص است. قانون راه بازشماری آرا را باز گذاشته است. اگر در سال ۸۸ عده‌ای در مسیر قانون حرکت نکردند، به خاطر این بود که اساساً انتخابات را بستر پیاده‌سازی یک توطئه قرار داده بودند و لازمه رسیدن به اهداف، عبور از قانون بود»^۲.

بخش دوم: سطح اجرا و عملکرد در نظام انتخاباتی

تجربه بیش از سه دهه نظام جمهوری اسلامی نشان می‌دهد هر بار که انتخابات صورت می‌گیرد، گوئی یک عمل جراحی است که عوارض دوران نقاهت بعد از عمل جراحی را نیز به همراه دارد. این مقوله تنها مربوط به جامعه، احزاب، جناح‌ها و اشخاص ذینفع در انتخابات نیست؛ بلکه در سطح اجرا و عملکرد نیز مشاهده می‌شود. براساس قانون، دولت حق دخالت

۱- سخنرانی رهبری در جمع مردم استان کرمانشاه، مهر ۱۳۹۰.

۲- همان.

در انتخابات را ندارد. بر اساس قانون، قوه مجریه حق ندارد کاندیدا معرفی کرده و امکانات مالی و دولتی را در اختیار نامزدهای انتخاباتی در مجلس شورای اسلامی قرار دهد. بر اساس ماده ۳۳ قانون انتخابات ریاست جمهوری ایران، ارتکاب امور ذیل جرم محسوب می‌شود:

خرید و فروش رأی، تقلب و تزویر در اوراق و تعرفه یا برگ رأی یا صورتجلسات، تهدید یا تطمیع در امر انتخابات، رأی دادن با شناسنامه جعلی، رأی دادن با شناسنامه دیگری، رأی دادن بیش از یکبار، اخلال در امر انتخابات، کم و زیاد کردن آرا یا تعرفه‌ها، تقلب در رأی‌گیری و شمارش آرا، رأی گرفتن با شناسنامه کسی که حضور ندارد، توصیه به انتخاب کاندیدای معین از طرف اعضای شعبه اخذ رأی یا هر فرد دیگر در محل صندوق رأی به رأی‌دهنده، تغییر و تبدیل یا جعل و یا ربودن و یا معدوم نمودن اوراق و اسناد انتخاباتی از قبیل تعرفه و برگ رأی و صورتجلسات و تلکس و تلفن‌گرام‌ها و تلگراف‌ها، بازکردن و یا شکستن قفل محل نگهداری و لاک و مهر صندوق‌های رأی بدون مجوز قانونی، جابجایی، دخل و تصرف و یا معدوم نمودن اسناد انتخاباتی بدون مجوز قانونی، دخالت در امر انتخابات با سند مجعول، ایجاد رعب و وحشت برای رأی‌دهندگان یا اعضای شعب ثبت نام و اخذ رأی با اسلحه یا بدون اسلحه در امر انتخابات و دخالت در امر انتخابات با سمت مجعول و یا به هر نحو غیر قانونی.

۱- دولت

رهبر معظم انقلاب معتقد است که امکانات قوه مجریه بایستی با مدیریت صحیح و دقیق صرف پیشبرد امور کشور شود، لذا انتخابات را از این دیدگاه ارزیابی می‌کنند و معتقدند در این حادثه مهم سرنوشت ساز برای کشور، کسی که توسط مردم انتخاب می‌شود باید بر اساس قانون و با توجه نیازهای واقعی مردم عمل کند. ایشان در این راستا می‌فرمایند: «انتخابات یک حادثه‌ی مهم است؛ چون مردم اختیار کشور را برای مدت چهار سال به دست انسانی خواهند داد؛ و اوست که می‌تواند در این مدت بودجه و درآمد و نیروی انسانی و سازمان‌های کشور را به کار بگیرد؛ یا درست، یا خدای نکرده نادرست؛ یا کامل، یا خدای نکرده ناقص؛ یا همراه با صحت عمل، یا خدای نکرده دچار شائبه‌های سوءعمل؛ یا با توجه به نیازهای مردم، متوجه به باز کردن گره‌های زندگی مردم، متوجه به رفع مشکلات انبوهی که وجود دارد، یا خدای نکرده بی‌اعتنایی به اینها. پس انتخابات از این جهت بسیار مهم است که ملت ایران می‌خواهد اداره‌ی کشور را برای چهار سال به دست انسانی بسپرد که از لحاظ قانونی اختیارات بسیار وسیعی دارد، امکانات بی‌نظیری در اختیار دارد و می‌تواند ملت و کشور را چهار سال و یا حتی بیش از چهار سال جلو ببرد؛ و می‌تواند متوقف نگه دارد یا خدای نکرده به عقب برگرداند»^۱. در جای دیگری می‌فرمایند: «رییس جمهور یکی از مؤثرترین و در دستگاه اجرایی مؤثرترین عنصر برای

۱- بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۴/۰۳/۱۳۸۴.

حل مسائل کشور است. در میان مسؤولان کشور، هیچ مسؤولی به قدر رییس جمهور در قانون اساسی ما امکانات و توانایی‌ها و عرصه‌ی عظیم خدمت‌گزاری ندارد. بودجه‌ی کشور و همه‌ی مسؤولان طراز اول اجرایی کشور در اختیار اوست؛ اوست که می‌تواند کشور را آباد کند و از لحاظ علمی و صنعتی و مسائل انسانی و یا از لحاظ امنیت، کشور را به پیش ببرد؛ کفایت و توانایی‌های اوست که می‌تواند زندگی را در کام مردم شیرین کند. آنچه مورد نیاز ملت و کشور است، رئیس‌جمهور کارآمد و باکفایت است. مسؤولیت‌های حساس و تاریخی امروز بر دوش رئیس قوه‌ی مجریه‌ی ماست. قانون همه چیز را در اختیار رئیس قوه‌ی مجریه قرار داده است.^۱ رهبری خطاب به سایر دستگاه‌ها نیز می‌فرماید: «همکاری دستگاه‌هایی که با هم این بار سنگین اداره کشور را بر دوش دارند بسیار اساسی است؛ چه وزارت کشور، چه شورای محترم نگهبان، چه نیروی انتظامی. آن کسانی که می‌خواهند این بساط مقدس را پاسداری کنند، باید با هم هماهنگ باشند؛ همکاری کنند و در خودشان تفاهم به وجود بیاورند. من امیدوارم در این نوبت انتخابات، ان‌شاءالله این تفاهم به حد اعلی برسد؛ پیش‌بینی من هم همین است»^۲.

۲- ناظران انتخاباتی

اصل ۸ قانون انتخابات ریاست جمهوری تصریح می‌کند: "نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری به عهده شورای نگهبان است. این نظارت عام و در تمام مراحل و در کلیه امور مربوط به انتخابات جاری است". طبق این اصل، شورای نگهبان می‌تواند بر صلاحیت معتمدین محل نیز نظارت کند. همچنین تبصره ۳ ماده ۳۹ (مربوط به معتمدین محل) می‌نویسد: "معتمدین این ماده باید دارای ایمان و التزام عملی به اسلام و قانون اساسی و حسن شهرت و سواد خواندن و نوشتن بوده و از عوامل موثر در تحکیم رژیم سابق و وابسته به گروه‌های غیرقانونی نباشند". بر اساس این تبصره، روشن است که نظارت شورای نگهبان در انتخاب معتمدین محل باید وجود داشته باشد. رهبری در این راستا می‌فرماید: «آنچه مهم است، این است که ما به آن مأموران زیر دستان نگاه کنیم. شما در مدیریتی که اعمال خواهید کرد - همه‌ی طرف‌های قضیه را عرض می‌کنم - باید به دقت مراقب کارهای کسانی باشید که زیر نظر و زیر دست شما کار می‌کنند؛ این اساس صحت کار است. شما خوبید؛ اما این کافی نیست؛ باید مأموران شما هم از خوبی‌های شما، از صفای شما، از صمیمیت شما بهره‌مند باشند. دقت کنید، و حقیقتاً در این کاری که به مردم ارتباط پیدا می‌کند، هیچ اغماضی نکنید و از هیچ تخلفی نگذیرید»^۳.

۱- بیانات در اجتماع بزرگ مردم کرمان، ۱۳۸۴/۰۲/۱۱.

۲- بیانات در دیدار وزیر و مسؤولان وزارت کشور و استانداران، ۱۳۷۰/۰۹/۲۷.

۳- بیانات در دیدار وزیر و مسؤولان وزارت کشور و استانداران، ۱۳۷۰/۰۹/۲۷.

مقام رهبری در مقام مسئول اصلی جامعه اسلامی در راه برگزاری سالم انتخابات حتی به شورای نگهبان هم تذکر می‌دهد، و عملکرد این شورا را به عنوان مهمترین عامل در جلوگیری از انحراف به آنها یادآور می‌شود و می‌فرماید: «شورای نگهبان نقطه تضمین و تأمین برای نظام اسلامی است. این امر بسیار مهمی است. من در دوره قبل نسبت به اهمیت کار شورای محترم نگهبان تذکر دادم؛ شورای نگهبان در مجموعه تشکیلات نظام جمهوری اسلامی، مثل بقیه دستگاه‌ها نیست که بگوییم ارگان‌ها و تشکیلات مختلفی هستند؛ بعضی مهم‌ترند، بعضی کم‌اهمیت‌ترند؛ این هم یکی از آنها؛ نه. شورای نگهبان مثل بعضی از پدیده‌های یک نظام - مانند قانون اساسی - وضع ویژه‌ای دارد. شورای نگهبان تشکیلاتی است که اگر خوب باشد و درست کار کند، این نظام دیگر خطر انحراف از دین نخواهد داشت. ده‌ها سال این کشور خسارت دید؛ به خاطر این‌که از اصول دینی انحراف حاصل شد. با این‌که اساس مشروطیت بر پایه دین بنا شده بود؛ اما رعایت نشد و آن قضیه طراز اول مورد توجه قرار نگرفت. بعد هم با دین مخالفت شد و پدیده‌های دینی آن نظام از بین رفت؛ اما غیردینی‌هایش تقویت گردید و آن چیزی شد که شما دیدید. یک کشور و یک ملت چه خسارتی را در طول این چند ده سال دوران مشروطه تا پیروزی انقلاب اسلامی متحمل شد. یکی از بزرگترین خسارت‌هایش حکومت‌خاندان پهلوی بود؛ تسلط آن دیکتاتوری عجیب و حقیقتاً کم‌نظیر در تاریخ. شما این را بدانید که وقتی یک نظام، تضمین بقا بر روال دینی نداشته باشد، این چیزها در انتظارش است»^۱.

در نهایت رهبر انقلاب اسلامی هشدار می‌دهند: «انتخابات، تجلی حضور مردم، مظهر مردم‌سالاری دینی و ذخیره و پشتوانه امنیت کشور است و باید مراقب بود که این پشتوانه بزرگ، به چالشی برای امنیت کشور تبدیل نشود». شاید این مهم‌ترین فراز از سخنان رهبر انقلاب در نماز عید سعید فطر بود. سخنانی هشدارگونه درخصوص سوء استفاده دشمنان از انتخابات که اینگونه ادامه یافت: آحاد مردم، مسئولان مختلف، منبرداران و فعالان سیاسی و همه کسانی که می‌توانند با مردم حرف بزنند، باید از انتخابات به عنوان نعمتی الهی پاسداری کنند و هوشیارانه، مراقب چالش‌های ضد امنیتی و تلاش‌های دشمنان باشند»^۲.

۳- مجلس شورای اسلامی

مجلس به تعبیر رهبری، نماد مردم‌سالاری و انتخابات مجلس از بالاترین اهمیت برخوردار است. این نهاد با همه اهمیتی که دارد در زمینه دستیابی نظام دینی به الگوی شایسته انتخاباتی نقش به سزا دارد. اصلاح و تکوین قانون انتخابات بخشی از رسالت مجلس را تشکیل می‌دهد. با توجه به این معیارها، رهبری عملکرد برخی از دوره‌های مجلس و نیز شماری از نمایندگان

۱- بیانات رهبر معظم در دیدار اعضای هیأت نظارت بر انتخابات شورای نگهبان، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴.

۲- بیانات رهبر معظم در دیدار اعضای هیأت نظارت بر انتخابات شورای نگهبان، ۱۳۷۴/۰۴/۱۱.

را به نقد می‌کشند: «اگر شما امروز می‌بینید که با تبلیغات و تحریک دشمنان، در هر برهه‌ای از زمان، قوای قانونی کشور مورد تعرض تبلیغاتی قرار می‌گیرند، این دنباله همان دشمنی‌ای است که از اول با اساس نظم و قانون در جمهوری اسلامی وجود داشت و امام مقابل آن ایستاد. ما همیشه این را تأکید کرده‌ایم و باز هم تکرار می‌کنیم، وظایفی که در قانون اساسی برای قوای سه‌گانه و مسئولان قانونی معین شده، معتبر و محترم است و همه باید در مقابل این قانون، حالت تسلیم داشته باشند. بی‌قانونی به شکل‌های مختلفی خود را نشان می‌دهد. یکی از آنها همین است که علیه اساس و ترتیبات قانون اساسی مبارزه تبلیغاتی شود و لجن‌پراکنی صورت گیرد و به مسئولیت‌های قانونی در هر بخشی از بخش‌ها بی‌احترامی گردد. این آن چیزی است که از اول انقلاب، دشمنان امام و اسلام بر روی آن پافشاری می‌کردند و امام در مقابل آن ایستاد»^۱. در نهایت خطاب به مجلس می‌فرمایند: «مجلس باید مجلسی باشد که در مقابل زورگویی‌ها، زیاده‌خواهی‌ها، مرعوب کردن‌ها، و تطمیع کردن‌های قدرتمندان جهانی بایستد و مصالح کشور و ملت را محاسبه کند و به دنبال آن برود. بعضی‌ها زود مرعوب می‌شوند. من بارها عرض کرده‌ام که قدرت‌های استکباری - یعنی همین قدرت‌های سلطه‌گر جهانی - که مرتب روی این کشور و آن کشور دست می‌اندازند و دولت‌ها و ملت‌ها را زیر یوغ خودشان می‌کشانند. عمده کارشان از ترساندن می‌گذرد. قدرت واقعی شان آنقدر نیست که بر زبان می‌آورند. اینها عمده کارشان را از راه تهدید پیش می‌برند، نماینده باید کسی باشد که مرعوب نشود، آدمی که دلش به خدا متکی باشد»^۲.

۱- همان.

۲- همان.

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر بزرگترین دغدغه رهبر معظم انقلاب نقد و اصلاح رویه‌ها و رفتارهای افراطی و هنجارشکن در عرصه انتخابات بوده است. زمینه‌ها و علائم آسیب‌های جدی در انتخابات مشاهده شده که همگی موجب گردیده تا رهبر انقلاب راساً برای رفع این چالش‌ها وارد صحنه شوند. بخش غالب این آسیب‌ها از آنجا ناشی شده است که موازین قانونی و اخلاقی از طرف احزاب و جریان‌های سیاسی مورد بی‌توجهی قرار گرفته و رقابت بر سر قدرت در مواقع بسیار، نتایج مخرب خود را بروز داده است. واکنش‌های صریح و سریع رهبری این نکته را گوشزد میکند که اگر علائم هشداردهنده در زمینه آسیب‌های انتخاباتی دیر هنگام درک و فهم شوند، به آسیب صعب‌العلاج سیاسی تبدیل می‌شوند. در این راستا بود که رهبر انقلاب اسلامی تلاش کردند در بیانات، مناسبت‌ها و سخنرانی‌های خود بر این نقاط ضعف انگشت گذاشته و برای حل آن راهکارهای راه‌گشا ارائه کنند. در مجموع از منظر مقام معظم رهبری "انتخابات، تجلی حضور مردم، مظهر مردم‌سالاری دینی و ذخیره و پشتوانه امنیت کشور است و باید مراقب بود که این پشتوانه بزرگ، به چالشی برای امنیت کشور تبدیل نشود."

منابع و مأخذ

- قرآن کریم.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.